

‘Meneer, waar komen Molukkers vandaan?’

Zeventig jaar verankerd in Nederland

In 2021 is het zeventig jaar geleden dat de eerste Molukkers naar Nederland kwamen. In het jaar 1951 kwamen er in totaal twaalf schepen aan in Amsterdam en Rotterdam. Aan boord waren circa 12.500 soldaten van het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger (KNIL) en hun gezinnen. Deze Molukkers wisten bij vertrek niet dat het verblijf permanent zou zijn.

Pieter Siwabessy is docent geschiedenis op het Christelijk Lyceum Apeldoorn en achterkleinkind van een KNIL-soldaat.

Het valt op dat de Molukken en Molukkers slechts een enkele keer worden genoemd in verschillende geschiedenismethodes. Meer aandacht zou op zijn plaats zijn. Een leerling vroeg mij laatst: ‘Meneer, waar komen Molukkers vandaan?’ Als antwoord op de vraag van de leerling heb ik een halve les besteed aan de Molukkers. Aan de hand van multiperspectiviteit belichtte ik verschillende dilemma’s. De leerlingen keken bijvoorbeeld naar de verschillende pogingen om aandacht te vragen voor een RMS in de jaren zeventig. Ze leerden argumenten te geven, passend bij verschillende perspectieven. Historisch redeneren is een essentieel onderdeel bij het vak geschiedenis. Een onderdeel hiervan is causaliteit: het kunnen werken met oorzaak, aanleiding en gevolg. Bij het horen van het woord ‘Molukkers’ wordt snel de link gemaakt naar de jaren zeventig van de vorige eeuw. In die periode verrichtten tweedegeneratie-Molukkers verschillende gijzelingen zoals bij De Punt op 23 mei in 1977. Het doel van deze, maar ook van andere gijzelingen was om aandacht te vragen voor een Republiek der Zuid-Molukken bij de Nederlandse regering. Deze gebeurtenissen zijn de gevolgen van de komst van de eerste generatie Molukkers in Nederland. Het is belangrijk dat er niet alleen wordt gekeken naar de gevolgen. Om de motieven

te begrijpen van de tweede generatie Molukkers is het belangrijk om te kijken naar de oorzaken. Als er alleen naar de gevolgen wordt gekeken, ontstaat er geen compleet beeld van het verleden van de Molukkers in Nederland.

Nootmuskaat, foelie en kruidnagel

In het jaar 1602 werd de Vereenigde Oostindische Compagnie (VOC) opgericht. Voor de VOC voeren individuele Nederlandse handelaren naar Oost-Indië. De Nederlanders hadden destijds besloten om zelf specerijen uit het gebied te halen en wilden niet meer afhankelijk zijn van andere landen in de specerijenhandel. De eilanden tussen het huidige Celebes, Timor en Nieuw-Guinea vielen op bij de Nederlanders. Dit gebied staat ook wel bekend als de eilandengroep Molukken. Naast de Molukken hadden de Nederlanders ook handelsposten op het eiland Java. Op de Molukken groeiden verschillende specerijen zoals nootmuskaat, foelie en kruidnagel. Deze producten leverden veel winst op voor de Nederlandse handelaren. Nederlanders hadden er dus baat bij om macht te hebben over de Molukken. De VOC kreeg dan ook het recht om zelf contracten af te sluiten en oorlogen te voeren om gebieden te overerven. Een bekend voorbeeld hiervan is de Genocide van Banda, die plaatsvond op de Molukken

De RMS-vlag wappert bij de gekaapte trein bij De Punt in 1977. Foto: Hans Peters. Bron: Nationaal Archief.

Kaart uit 1599 van de Banda-eilanden, onderdeel van de Molukken. Maker onbekend. Bron: Rijksmuseum.

in 1621. De inwoners van deze Banda-eilanden verhandelden nootmuskaat aan zowel de Nederlanders, de Britten als de Portugezen. De Nederlanders onderhandelden met de Bandanezen over een monopolie, maar dit verliep stroef. Een aantal Nederlanders werd vervolgens vermoord door Bandanezen. Hierop volgde er een strafexpeditie onder leiding van gouverneur-generaal Jan Pieterszoon Coen. Hij zou het monopolie verkrijgen over de nootmuskaat van de Banda-eilanden. De verovering en daarmee de veiligstelling van de nootmuskaathandel droeg bij aan de economische groei van de Republiek in de zeventiende eeuw. Een keerzijde van Coens expeditie was dat maar zeer weinigen de verovering hebben overleefd, slechts 1.000 van de oorspronkelijke 15.000 inwoners. De grote meerderheid van de bevolking werd gedood, is gevlucht of werd tot slaaf gemaakt. Een ander probleem voor de Nederlanders waren de Portugezen. In het tijdvak Ontdekkers en Hervormers waren de Portugezen net zoals de Nederlanders in verschillende werelddelen te vinden. De Portugezen waren aanwezig op de Molukken voor de specerijenhandel. Na verschillende confrontaties lukte het de Nederlanders om de Portugezen te verjagen. Rond het jaar 1660 kreeg de VOC het monopolie in handen voor de specerijenhandel met de Molukken.

Het KNIL

In de tweede helft van de zeventiende eeuw was de Gouden Eeuw voorbij voor Nederland. Landen als Groot-Brittannië en Frankrijk streefden de Republiek voorbij op onder andere economisch en politiek gebied. De prestigieuze en machtige

VOC kwam ook ten einde rond 1800. In het jaar 1816 werd het voormalige Oost-Indië omgedoopt tot Nederlands-Indië. Naast Java en de Molukken breidde Nederland de kolonie verder uit. Met de hulp van het in 1814 opgerichte Koninklijke Nederlandsch-Indische Leger (KNIL) werd het ene na het andere eiland veroverd. De Nederlanders werven met succes Molukse mannen om te dienen in het KNIL. Een nieuwe traditie was geboren. Het dienen in het KNIL voor de Nederlandse kroon werd steeds aan de volgende generaties doorgegeven. De christelijke, voornamelijk protestantse, Molukkers waren trouw aan de Nederlandse officieren.

In de andere delen van de kolonie Nederlands-Indië groeide vanaf de twintigste eeuw het Indonesisch nationalisme. Eerst nog alleen op Java, later verspreidde het zich over andere eilanden, en groeide het bewustzijn van een eigen nationale identiteit. Het nationalisme kwam in een stroomversnelling door de bezetting van de Japanners tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het KNIL werd overmeesterd door het sterke Japanse leger. Naast de aanwezige Nederlanders kwamen ook de Molukse soldaten terecht in de interneringskampen, oftewel de 'Jappenkampen'.

De Javaanse nationalist Ahmed Soekarno werkte samen met de bezetters. Hij hoopte met Japanse hulp een stapje dichterbij een onafhankelijk Indonesië te komen. Dit gold niet voor de gevangene Molukkers. Zij bleven trouw aan de Nederlandse kroon. Na de bombardementen van de Japanse steden Hiroshima en Nagasaki in 1945 gaven de Japanners zich over. Dit betekende het einde van de Tweede Wereldoorlog en de Japanse bezetting. ►

Al snel leidde het vertrek van de Japanners uit Nederlands-Indië tot een machtsvacuüm. De nationalisten Soekarno en Hatta riepen de Republiek Indonesië uit, tot woede van de Nederlanders. De Molukkers pakten als KNIL-soldaten weer de wapens op, samen met uit Nederland gestuurde soldaten. In 1946 werden het Akkoord van Linggadjati ondertekend: afgesproken werd dat er een Verenigde Staten van Indonesië kwam, met deelstaten die een bepaalde autonomie hadden. De Molukken zouden vallen onder deelstaat Oost-Indonesië. Er ontstonden echter conflicten over de uitvoering van het akkoord. Nederland trok zich terug uit het akkoord en probeerde het koloniale gezag te herstellen door middel van de 'Politieele Acties'. Onder grote internationale druk van onder andere Amerika, een belangrijke bondgenoot tijdens de Koude Oorlog, droeg Nederland de soevereiniteit over aan de Verenigde Staten van Indonesië.

Een permanent verblijf

De afgesproken Verenigde Staten van Indonesië hielden niet lang stand. De deelstaat Republiek Indonesië (grote delen van Java en Sumatra) had problemen met de federale structuur. Zij zagen het liefst een eenheidsstaat waarbij de macht geregeld was vanuit een centraal punt. Dat centrale punt moest Jakarta worden, het voormalige Batavia. De Republiek Indonesië voegde in een hoog tempo de andere deelstaten toe aan deze toekomstige een-

heidsstaat. De laatste overgebleven deelstaat was Indonesia Timur, met onder andere de Molukken. Deze deelstaat verzette zich tegen de eenheidsstaat onder leiding van de Republiek Indonesië. Op 25 april 1950 werd de Republiek der Zuid-Molukken (RMS) uitgeroepen. De Republiek Indonesië zag de RMS als een afscheidingsbeweging en het republikeinse leger viel de Molukken binnen. De Molukkers belandden in een lastige en gevaarlijke positie. De Nederlandse regering zag geen andere oplossing dan de Molukse KNIL-soldaten op dienstbevel in te schepen voor een tijdelijk verblijf in Nederland. Het KNIL was al eerder opgeheven en de Molukkers zouden worden ondergebracht bij de Koninklijke Landmacht. Echter, de Molukse soldaten werden onderweg naar Nederland en bij aankomst ontslagen. De reden voor ontslag was dat de Molukse soldaten officieel Indonesische burgers waren en zodoende niet meer konden dienen bij de Nederlandse Landmacht. Tegelijkertijd vormde de Republiek Indonesië een eenheidsstaat, inclusief de deelstaat Indonesia Timur. De Molukkers, trouwe dienaren van de Nederlandse kroon, nu duizenden kilometers verderop aan de andere kant van de wereld, voelden zich verraden door de Nederlandse overheid.

De ex-KNIL-soldaten werden kil ontvangen en ondergebracht in diverse woonoorden. Twee oude concentratiekampen van de nazi's werden tijdelijk gebruikt als woonoorden: kamp Westerbork en kamp Vught. De Molukkers werden in het begin weggehouden van de Nederlanders, van integratie was geen sprake. Het verblijf van de Molukkers zou immers toch maar tijdelijk zijn, aangezien het de bedoeling was dat ze zouden terugkeren naar de Molukken.

De tweede generatie

Decennia verstreken en de Molukkers kwamen (vaak) gegroepeerd te wonen in woonwijken. Ze kwamen tot het besef dat hun verblijf in Nederland permanent was geworden. Voornamelijk de tweede generatie, de kinderen van de ex-KNIL-soldaten, kwamen in actie. Zij zagen het leed en het verdriet van hun ouders en de gemeenschap. Deze tweede generatie kwam vooral in actie in de jaren zeventig om aandacht te vragen voor de RMS. Zij wilden dat de Nederlandse regering de RMS zou erkennen. Dit deden zij onder andere door de bezetting van de Indonesische ambassade in Wassenaar in 1970, een poging om koningin Juliana te ontvoeren in 1975 en de treinkaping bij De Punt in 1977.

De geschiedenis van de Molukkers is nog steeds een onderbelicht onderwerp op de scholen. In de regiocanon van Utrecht-Zuidwest worden de Molukkers met naam en toenaam genoemd. Dit is een mooie opstap naar landelijke aandacht voor deze vergeten groep mensen en hun bijzondere geschiedenis en band met het Koninkrijk. ■

Twee KNIL-soldaten poseren met machinegeweren en een mortier in 1947. Op de achtergrond hangt een Nederlandse vlag. Foto: graaf onbekend. Bron: Nationaal Archief.